

سیره ی عملی اهل بیت علیهم السلام در محبت به فرزندان (با تکیه بر دوران کودکی)

معظمه کاظم زاده^۱

چکیده

محبت مهم‌ترین نقش را در تربیت انسان دارد. در سیره آیات و احادیث هم به محبت زیاد تأکید شده است و موثرترین نقش را در تربیت فرد و جامعه دارد، زیرا بنای مکتب اسلام محبت می باشد و سیره و رفتار انبیا و اهل بیت علیهم السلام نمونه کامل محبت است. بنابر ماهیت موضوع تحقیق، روش تحقیق توصیفی و مطالعه ی کتابخانه‌ی می باشد. در این پژوهش محقق به بررسی سیره ی اهل بیت علیهم السلام در محبت به فرزندان در دوران کودکی می پردازد. یافته های تحقیق نشان می دهد شیوه های ابراز محبت به کودک بر اساس سیره ی اهل بیت علیهم السلام عبارتند از: بازی کردن با کودک، اظهار محبت، رعایت عدالت، بوسیدن، در آغوش گرفتن. آثار نتایج محبت کردن به فرزند بر اساس سیره ی اهل بیت علیهم السلام عبارتند از: آرامش، افزایش اعتماد به نفس، احساس امنیت عاطفی، جلب اعتماد کودک و ...

کلید واژه ها: تربیت، محبت، سیره، اهل بیت

^۱ طلبه سطح دو (کارشناسی)، مدرسه علمیه فاطمه الزهرا شهر ورزنه.

مقدمه

محبت در صورت و شخصیت انسان جلوه گر می شود و باعث رشد و تکامل او می گردد و در همه زمان ها و همه جوامع انسانی بالخصوص کودکان و فرزندان نیاز شدید به محبت دارند. اگر این نیاز کودک برآورده شود، کودک تا اندازه زیاد در مقابل نیازهای زیستی پایداری کرده و آن را تحت تاثیر خویش قرار خواهد داد. تربیت انسان امروزه یکی از مهم ترین دغدغه های انسان است، انسان می خواهد همواره به نحو شایسته ای تربیت شود تا این که به سعادت واقعی دست یابد. در این میان او به دنبال آن است تا بداند چه مکتبی و عاملی به این سعادت می رساند، دین اسلام به کرات پیروانش را به اتخاذ روش ها و شیوه های درست جهت انجام کارها توصیه کرده است و در اهمیت شیوه تربیتی محبت به فرزندان در دوران کودکی همین بس که اهل بیت علیهم السلام نیز به این مقوله توجه خاصی نموده اند و برای آن که بتوان والدین انسان های الهی و مفید برای امت اسلام پرورش دهند لازم است که والدین و مربیان از روش تربیتی محبت به فرزندان بهره گیرند. ما در این پژوهش در پی تدوین شیوه تربیتی محبت به کودکان با تکیه بر احادیث و سیره ی اهل بیت علیهم السلام مورد بررسی قرار می دهیم تا بتوانیم به پدران و مادران و مربیان این امر مهم شیوه تربیت صحیح که مورد تأیید می باشد را ارائه دهیم تا خانواده هایی سالم در سطح گسترده جامعه ای سالم داشته باشیم.

یکی از امتیازات بشر نسبت به سایر مخلوقات الهی این است که انسان دارای جنبه تربیت پذیری بطور آگاهانه می باشد و این همیشه در زندگی فردی و اجتماعی او قابل درک است. تربیت از مسائل مهم زندگی است و اهمیت و ضرورت آن بر کسی پوشیده نیست. هیچ مکتب، مذهبی و گروهی نیست که اهمیت و ضرورت تربیت انسان را درک و احساس نکرده باشد، زیرا از ویژگی های انسان تربیت پذیری اوست. ارسل رسل و انزال کتاب برای تربیت بشر صورت گرفته است و هدف از بعثت انبیا هم تربیت مردم اعلام شده است. همان طوری که زندگی، رفتار و کردار پیامبر صلی اله علیه و آله نمونه و الگو است، تربیت یافتگان مکتب آن حضرت مخصوصا اهل بیت علیهم السلام بهترین الگو حسنه در تربیت می باشند، پس به همان اندازه که تربیت لازم و ضروری است به همان اندازه یا بیشتر از آن محبت ضروری است، چون محبت شاهرگ حیات بشر می باشد و آشنایی با سیره ی اهل بیت و شیوه ی محبت به فرزندان نه فقط برای کسب ارزش تاریخی و اطلاعاتی آن است بلکه ثمره عملی نیز داشته باشد. گرچه

در کتاب‌هایی همچون، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت علیهم السلام (مروجی طبسی، ۱۳۹۲)، محبت زنان و کودکان در سیره پیامبر پیامبر صلی الله علیه و آله (فرحزاد، ۱۳۹۵) و مقاله تأثیر روش فرزند پروری مسئولانه در گسترش معروف و پیشگیری از منکر با تأکید بر محبت و مراقب (میریان و پرچم، ۱۳۹۵)، حقوق متقابل پدر و فرزندان (فروزش، ۱۳۹۱) به این موضوع می‌پردازد ولی ما در این پژوهش برآنیم که به این سوالات، شیوه های محبت به فرزندان در دوران کودکی، در سیره اهل بیت علیهم السلام چیست؟ آثار و نتایج محبت به فرزند در دوران کودکی در سیره اهل بیت علیهم السلام چه بوده است؟ پاسخ دهیم. بنابراین تحقیق حاضر با روش توصیفی و در صدد آن است که با بررسی احادیث و سیره تربیتی اهل بیت علیهم السلام نقش محبت در تربیت فرزندان را استخراج نموده و در اختیار عاشقان و محبین آن مکتب و سیره قرار دهد.

یافته‌ها

۱. شیوه های محبت به فرزند در سیره اهل بیت علیهم السلام (با تکیه بر دوران کودکی)

مسئولیت اصلی والدین پس از تولد فرزندان و از اوان کودکی چه بسا بیشتر و سخت تر می شود. از دیدگاه اسلامی مراحل رشد انسان پس از تولد می توان به سه دوره متوالی تقسیم کرد. از نظر پیامبر صلی الله علیه و آله مراحل رشد انسان به سه دوره سیادت، اطاعات و وزارت تقسیم می شود. اسلام از هیچ یک از مراحل رشد و تعالی انسان غافل نیست و در زمینه هریک از این مراحل، دستورهای داده است که باید مورد عنایت و توجه والدین قرار گیرد چه بسا غفلت از مسئولیت در حریم از این دوران ضررهای جبران ناپذیری را به دنبال خواهد داشت که علاوه بر مصائب دنیوی، عقوبت اخروی نیز به دنبال دارد. دوره سیادت از تولد آغاز می شود تا هفت سالگی ادامه می یابد. محبت به کودک علاوه بر این که در سخنان معصومان علیهم السلام بازتاب گسترده یافته، در سیره ی عملی آن‌ها نیز از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. آنان همواره از روش محبت در فرایند تربیت کودکان بهره می گرفتند. مهر و عطوفت رسول اکرم صلی الله علیه و آله شامل همه‌ی کودکان می شد. محبت به کودک باید به گونه‌ای باشد که کودک مزه‌ی آن را بچشد و این امر زمانی امکانپذیر است که پدر و مادر در عمل، محبت خود را به او نشان دهند، بنابراین تنها دوست داشتن کودک در دل و علاقه‌مندی قلبی به او کافی نیست. او باید نشانه های محبت والدین را ببیند و علاقه‌ی قلبی آن‌ها را آشکارا حس کند. از وظایف والدین در

این دوره می توان توجه به بازی کودکان و زمینه های مربوط آن، محبت به فرزند و اظهار آن، رعایت عدالت بین فرزندان و ... اشاره کرد، که با توجه به سیره اهل بیت علیهم السلام در ادامه روش محبت کردن به فرزندان را شرح می دهیم.

– اظهار محبت

یکی از نیازهای مهم روانی کودک، که زمینه ای برای تشکیل اخلاق در ذهن اوست، محبت از سوی دیگران به ویژه پدر و مادر است. بررسی های متعدد درباره کودکان ثابت کرده که محبت مهمترین عامل سلامت روح کودک و عدم آن موجب نابهنجاری های روانی است.^۱ نوع محبت والدین در سال های مختلف متفاوت است اما باید توجه کرد محبت به کودک در سال های اولیه زندگی سازنده تر است. وجود محبت و ابراز آن از والدین در کودکان اثر عمیقی در تعدیل رفتار دارد، موجب کشش و جذب می شود و زندگی او را همراه با نشاط می کند.^۲ سیره عملی و احادیث پیشوایان معصوم علیهم السلام نیز نشان دهنده توجه ویژه مکتب تربیتی اسلام به این اصل مهم است. امام باقر علیه السلام از پدر خود و او نیز از امام حسین علیه السلام نقل می کند که فرمود:

«من و برادرم نزد جدم رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتیم. پیامبر صلی الله علیه و آله مرا بر زانوی چپ و برادرم حسن را بر زانوی راست خویش نشاند؛ سپس مرا بوسید و فرمود: پدرم به فدای دو فرزندی باد که امام اند».^۳

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

«فرزندان خود را دوست بدارید و بر آن ها ترحم کنید. فرزندان خود را ببوسید که برای هر بوسه درجه ای در بهشت به شما خواهند داد که فاصله هر درجه پانصد سال است. نگاه محبت آمیز پدر به صورت فرزند عبادت است».^۴ در سیره ی رسول خدا صلی الله علیه و آله به طور فراوان شاهد اظهار محبت ایشان به کودکان و خردسالان هستیم. سیره ی عملی پیامبر صلی الله علیه و آله بیان محبت و علاقه نسبت به کودکان بوده است. امام علی علیه السلام می فرماید:

«شما موقعیت مرا نسبت به پیامبر صلی الله علیه و آله در خویشاوندی نزدیک، در مقام و منزلت ویژه می دانید، پیامبر صلی الله علیه و آله مرا در اتاق خویش می نشاند، در حالی که کودک بودم مرا در آغوش خود می گرفت، و در بستر

^۱ قائمی، خانواده و تربیت کودک، ص ۱۴۴.

^۲ همان، ص ۱۴۹.

^۳ مجلسی، بحارالانوار، ج ۳۶، ص ۲۵۵.

^۴ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۷۰.

مخصوص خود می‌خوابانید، بدنش را به بدن من می‌چسباند، و بوی پاکیزه خود را به من می‌بویاند، و گاهی غذایی را لقمه لقمه در دهانم می‌گذارد، هرگز دروغی در گفتار من، و اشتباهی در کردارم نیافت»^۱.

اظهار محبت پیامبر صلی الله علیه و آله به کودکان در حدی بود که زمانی تعجب فردی یهودی را برانگیخت و او را به پذیرش آئین اسلام واداشت؛ روزی پیامبر صلی الله علیه و آله در مسجد در حال اقامه نماز جماعت بودند و امام حسین علیه السلام که در آن زمان کودک خردسالی بود نزدیک آن حضرت نشسته بود. امام حسین علیه السلام هنگامی که پیامبر به سجده می‌رفتند بر پشت پیامبر سوار می‌شد و پای خود را تکان می‌داد و می‌گفت: حل حل! پیامبر صلی الله علیه و آله هنگامی که سر از سجده بر می‌داشتند او را می‌گرفتند و در کنار خود می‌نشاندند؛ اما هنگامی که دوباره به سجده می‌رفتند، امام حسین دوباره بر کمر پیامبر صلی الله علیه و آله سوار می‌شد و حرکات قبلی خود را دوباره تکرار می‌کرد تا اینکه نماز به پایان رسید. در این هنگام شخصی یهودی که رفتار پیامبر صلی الله علیه و آله با امام حسین علیه السلام را مشاهده کرده بود به نزد ایشان آمد و گفت: «ای محمد! شما با فرزندان خود به گونه‌ای رفتار می‌کنید که ما با فرزندانمان آنگونه رفتار نمی‌کنیم؟!». پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «اگر به خدا و رسول او ایمان داشتید شما نیز به کودکان مهربانی می‌کردید». مرد یهودی نیز به پیامبر صلی الله علیه و آله ایمان آورد چرا که با چشمان خود دید که پیامبر اسلام با تمام بزرگی و علو شأن، چه مهربانانه با کودکان رفتار می‌کند.^۲

– بازی کردن با کودک

بازی یکی از نیازهای طبیعی کودک است که بدون آن رشد سالم نخواهد داشت. بازی در عین اینکه وسیله سرگرمی کودک است دارای جنبه آموزندگی سازندگی نیز هست شاید در برخی موارد ارزش اشتغال کودک بدان بیشتر از ارزش کتاب خواندن باشد. بازی اگر خوب و اندیشیده باشد به کودک فرصت می‌دهد تا بهتر کار کند، بیشتر یاد بگیرد، فهم اجتماعی او افزایش و اخلاقش ساخته شود.^۳ پدر و مادر در برابر این نیاز طبیعی کودک خود وظایفی دارند که از آن جمله توجه به نوع بازی، هم بازی، محیط بازی و مقدار بازی فرزند است. پیامبران و معصومین علیهم السلام نیز به این نیاز طبیعی توجه

^۱ نهج البلاغه، خطبه ۱۹۲.

^۲ ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب علیه السلام، ص ۷۱.

^۳ قائمی، خانواده و تربیت کودک، ص ۲۳۲.

علاقه‌ی او را به خود جلب نموده، روحیه‌ی حرف شنوی را در او تقویت نمایند زیرا کودکان به کسانی که به آن‌ها محبت می‌کنند اعتماد می‌کنند و به سخنان او گوش می‌دهند. بدین ترتیب، زمینه‌ی تربیت او فراهم می‌شود.^۱ از منظر امام علی علیه السلام نیز کودکان سر در گرو محبت داشته و محبت کننده‌ی به خود را دوست دارند و مطیع فرمان او هستند، چنان‌که در این رابطه می‌فرمایند: «دل انسان ها وحشی است و به هر کسی که الفت و محبت پیدا کند گرویده‌ی او می‌شود.»^۲

– ایجاد ارتباط سالم بین والدین و کودک

یکی از امور لازم و مهم در فرایند تربیت، ایجاد ارتباط عاطفی و سالم بین والدین و کودک است، چرا که تنها در سایه‌ی چنین ارتباطی والدین می‌توانند، به امر تربیت بپردازد و کودک هم آمادگی بیشتری برای پذیرش آموزه‌های تربیتی از سوی آنان خواهد داشت. شخص است که طبیعی‌ترین و بهترین نوع رابطه آن است که براساس محبت شکل بگیرد. به همین جهت است که خداوند در قرآن کریم، سخن خود را با محبت و ابراز آن آغاز کرده است «بسم الله الرحمن الرحیم؛ بنام خدایی که بخشنده و مهربان است». بدون شک آغاز کلام خداوند با محبت و مهربانی نسبت به بندگان او، یک نوع رابطه‌ی محبت آمیز متقابل را شکل می‌دهد. ابراز محبت والدین نسبت به یکدیگر جو عاطفی خانواده را گرم و سالم تر نگه می‌دارد و نشان داده شده است فرزندان این گونه از خانواده‌ها سالم، با نشاط و با اعتماد به نفس بالاتری پرورش یافته و در جامعه حضور پیدا می‌کنند و می‌توان گفت قطعاً برقراری روابط صمیمانه و محبت آمیز و ابراز محبت‌های لازم و متعارف نه تنها بدآموزی ندارد بلکه می‌تواند مقدماتی برای آموزش روابط صحیح بین والدین و فرزندان آن‌ها باشد. بنابراین می‌توان گفت زبان ارتباط با انسان‌ها، به ویژه کودکان، باید زبان محبت باشد، با خشونت و با بی‌محبتی نمی‌توان کسی را تربیت کرد. زیرا آن چه در تربیت نقش اساسی دارد و بسیار ضروری و لازم است، تربیت پذیری کودک و حرف شنوی او از والدین است، و این امر تنها در صورتی میسر است که ارتباط محبت آمیز بین والدین و کودک برقرار

^۱ سمایری، نقش محبت در تربیت از نظر اسلام.

^۲ یوسفیان، تربیت دینی فرزندان.

شود، چنان که امام علی علیه السلام در این رابطه می فرمایند: «فرزندم بدان کسی که سخنش نرم است، باید او را دوست داشت و طبیعی است که کلام هر محبوبی، گوش کردنی است».^۱

– جلوگیری از انحراف کودک

یکی دیگر از آثار محبت به کودک، مصون داشتن او از انحرافات اخلاقی است. پدر و مادر می توانند با بذل محبت خود به کودک جلوی بسیاری از لغزش های او را بگیرند زیرا کمبود محبت می تواند، یکی از عوامل قوی و تأثیرگذار در سوق دادن اطفال و نوجوانان به سمت بزهکاری باشد. بررسی روانشناسان نشان می دهد، که عامل بسیاری از جرایم اطفال و نوجوانان، کمبود محبت، در محیط خانواده است. این افراد به علت این که، در محیط خانواده مورد بی مهری و بی اعتنائی پدر و مادر قرار گرفته اند، در واکنش به این کمبود، مرتکب جرم می شوند.^۲ کسی که از محبت محروم مانده، ممکن است دست به دزدی و قتل و سایر جرایم بزند تا از اجتماعی که آن کودک را دوست ندارد و او را نمی پذیرد؛ انتقام بگیرد. ممکن است چنین فردی دست به خودکشی بزند تا از وحشت تنهایی و محبوب نبودن نجات یابد. خانه ی که روح فرزندان خود را از کینه توزی تغذیه می کند، کاروانی از افراد منحرف و جنایتکار را به سوی جامعه سرازیر می کند. به نظر بسیاری از دانشمندان، خیلی از شرارت هایی که از جوانان و نوجوانان سر میزند به علت کمبود و فقدان محبت در دوران کودکی آنهاست. عقده های روانی، اضطراب ها، عصبانیت، کمرویی، ناکامی ها و بسیاری جرایم دیگر را می توان در فقدان محبت جستجو کرد. گاهی علت فرار فرزندان به ویژه نوجوانان از خانه این است که آن ها خود را در خانه تنها می بینند و کسی با آن ها تماس عاطفی ندارد.

حاصل آنکه از مطالبی گفته شد به این نتیجه دست می یابیم در سیره اهل بیت علیهم السلام موضوع محبت کردن به فرزند از جایگاه ویژه ای برخوردار است و همچنین محبت کردن به کودک آثاری را در پی خود خواهد داشت، که نشان دهنده ی اهمیت و جایگاه محبت به کودک در نظام تربیتی خواهد بود. آثار و نتایج محبت به کودک از منظر سیره اهل بیت علیهم السلام عبارتند از: آرامش، افزایش اعتماد به نفس، احساس امنیت عاطفی، جلب اعتماد کودک و ... با توجه به اثرات مثبتی که از محبت بیان شد

^۱ یوسفیان، تربیت دینی فرزندان، ص ۱۲۴.

^۲ امینی، اسلام و تعلیم و تربیت، ص ۵۰۳.

می‌توان گفت که محبت ضامن مصونیت کودک از بسیاری از لغزش‌هاست و کمبود محبت فرد را مبتلا به بزهکاری می‌کند. فردی که در کودکی مورد بی‌مهری قرار گرفته ممکن است برای انتقام از دیگران دست به دزدی، قتل و... زده یا حتی ممکن است اقدام به خودکشی کند تا از فشار برآورده نشدن یک نیاز اساسی خلاصی پیدا کند. عقده‌های روانی، عصبانیت‌ها، اضطراب‌ها، کمرویی و... همه و همه ریشه در برآورده نشدن نیاز به محبت در کودکی دارد.

نتیجه گیری

در پرتو محبت می‌توان احساسات و عواطف کودک را به خوبی پرورش داد و از او یک انسان شایسته و متعادل ساخت. کودکی که از محبت اشباع شده باشد، روان شاد و دل با نشاط داشته، هیچ گونه احساس محرومیت نمی‌کند تا واکنش نشان دهد. چنین کودکی خوش بین، خوش قلب، با اعتماد، خیرخواه و انسان دوست خواهد بود. او چون خود طعم شیرین محبت را چشیده است، آمادگی دارد این آب حیات را به دیگران نیز بذل کند؛ او با مردم چنان رفتار می‌کند که دیگران با او رفتار کرده اند. کودکی که در محیطی سرشار از مهر و محبت پرورش یافته، بهتر می‌تواند با مشکلات و حوادث سخت زندگی روبه‌رو شود. باید توجه داشت که محبت قلبی به تنهایی کافی نیست و آن چه که نقش اساسی در رشد اخلاقی و تعادل روانی کودک دارد، اظهار محبت است. اظهار محبت قلب کودک را تسخیر می‌کند و با قلب پدر و مادر پیوند می‌دهد. کودک به محبتی نیاز دارد که آثار آن را در رفتار پدر و مادر مشاهده کند. والدین نیاز به عوامل و مکتب‌هایی برای محبت کردن به کودک دارد، که سیره اهل بیت علیهم السلام یکی از عامل‌هایی است که می‌تواند روش محبت کردن به کودک را به والدین آموزش دهد. شیوه‌های ابراز محبت به فرزند بر اساس سیره ی اهل بیت علیهم السلام عبارتند از: بازی کردن با کودک، اظهار محبت، رعایت عدالت، بوسیدن، در آغوش گرفتن. آثار نتایج محبت کردن به فرزند بر اساس سیره ی اهل بیت علیهم السلام عبارتند از: آرامش، افزایش اعتماد به نفس، احساس امنیت عاطفی، جلب اعتماد کودک و

...

منابع

* قرآن مجید

* نهج البلاغه

منابع فارسی

۱. امینی، ابراهیم، اسلام و تعلیم و تربیت، تهران: تربیت، ۱۳۸۴.
۲. قائمی، امیر، خانواده و تربیت کودک، تهران: نشر امیری، ۱۳۹۰.
۳. مروجی طبسی، محمدجواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت علیهم السلام، قم: بوستان قم، ۱۳۹۲.
۴. یوسفیان، نعمت الله، تربیت دینی فرزندان، قم: زمزم هدایت، ۱۳۸۶.

منابع عربی

۵. ابن شعبه، حسن بن علی، تحف العقول، قم: آل علی علیه السلام، ۱۳۸۲.
۶. ابن شهر آشوب، محمد، مناقب آل ابی طالب علیه السلام، قم: علامه، ۱۴۳۱ ق.
۷. ابن فهد حلی، احمد بن محمد، عده الداعی، بیروت: دارالکتب اسلامیة، ۱۴۰۷ ق.
۸. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۲۱، قم: موسسه آل بیت لاحیاء التراث، ۱۴۱۶ ق.
۹. خطیب بغدادی، ابوبکر احمد بن علی، تاریخ بغداد، ج ۸، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۷ ق.
۱۰. طباطبائی، محمد حسین، المیزان، تهران: بنیاد علمی و فکری علامه طباطبائی، ۱۳۷۰.
۱۱. کلینی، محمد یعقوب، اصول کافی، ج ۶، تهران: کتابفروشی علمیه اسلامیة، ۱۳۶۹.
۱۲. فتال نیشابوری، محمد بن حسن، روضه الواعظین، قم: شریف رضی، ۱۳۸۱.
۱۳. مالک بن انس، المؤطا، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۶ ق.
۱۴. متقی هندی، علی بن حسام الدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، ج ۱۶، بیروت: موسسه الرساله، ۱۳۷۲.
۱۵. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، ج ۱۰۲، بیروت: دار لاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۴ ق.
۱۶. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۴، قم: موسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، ۱۳۸۹.

۱۷. نمازی شاهرودی، علی، **مستدرک سفینه البحار**، ج ۱، تهران: موسسه البعثه قسم الدراسات الاسلامیه، ۱۴۱۲ ق.

مقالات

۱۸. الله یاری، حمیده، "بررسی تطبیقی فرزندپروری در روانشناسی و شیوه های تربیتی فرزند در اسلام"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، ۱۳۹۰.

۱۹. سمایری، محمد ایوب، "نقش محبت در تربیت از نظر اسلام"، پایان نامه کارشناسی ارشد، مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، ۱۳۸۵.